

KAJ BI STORIL, ČE BI BIL NEVIDEN?

What would you do if you were invisible?

IZVLEČEK

Prispevek govori o povezavi med zasebnostjo, anonimnostjo in integriteto posameznika v digitalni dobi in kako omejene pojme obravnavati pri pouku. Ker sta tako integriteta kot tudi zasebnost zelo kompleksna pojma, si lahko pri pouku pomagamo z uporabo zgodb, etičnih dilem in miselnih eksperimentov. Kot primer uporabe miselnega eksperimenta predstavljamo Platonovo zgodbo o Gigesovem prstanu, ki nam služi kot prikaz, kako delujemo, če imamo možnost delovati nemoralno naskrivaj. Prav tako lahko zgodbo o Gigesovem prstanu povežemo s sodobnim pojavom sovražnega govora na spletu, kjer se zaradi anonimnosti in nevidnosti pojavlja vedno več možnosti za neodgovorno razširjanje sovražnosti, nestrpnosti ter poseganja v zasebnost in integriteto posameznika.

Ključne besede: integriteta, zasebnost, anonimnost, splet, etična dilema, miselni eksperiment, Gigesov prstan, sovražni govor

ABSTRACT

The paper discusses the connection between privacy, anonymity and the integrity of the individual in the digital age and how to address these concepts in the classroom. Because both integrity and privacy are very complex concepts we can help ourselves in the classroom by using stories, ethical dilemmas, and thought experiments. As an example of the use of thought experimentation, we present Plato's story of the Ring of Gyges which serves as a demonstration of how we act if we have the opportunity to act immorally secretly. We can also connect the story of the Ring of Gyges with the modern phenomenon of hate speech online, where anonymity and invisibility increase the chances of irresponsibly spreading hostility, intolerance, and invading the privacy and integrity of the individual.

Keywords: integrity, privacy, anonymity, Web, ethical dilemma, thought experiment, Ring of Gyges, hate speech

UVOD

Živimo v digitalni dobi, kjer je biti viden zelo pomembno in vsaj na prvi pogled se zdi, da zasebnost posameznika ni več tako pomembna vrednota kot v preteklosti. Leta 1999 je Scott McNealy, glavni izvršni direktor podjetja Microsystems, celo dejal, da je zasebnost mrtva in naj se s tem sprijaznimo. Pravico do zasebnosti, ki je do nedavnega veljala za temeljno vrednoto demokracije, neusmiljeno spodriva potreba po vidnosti, zaradi katere so se številni pripravljeni odpovedati skritim koticom in trenutkom v osami (Podjed, 2019). Vsekakor drži, da je splet radikalno spremenil način, kako komuniciramo, se izražujemo, sklepamo posle in se predstavljamo, a kljub temu da se je veliko tega spremenilo, se niso spremenile vrednote, ki jih cenimo v sodobni družbi, med katerima sta tudi zasebnost in svoboda (Wacks, 2018). Paradokso je sicer, da sta pravica do zasebnosti in do svobode govora v digitalni dobi tako okrepljeni kot tudi ogroženi. Na eni strani poskušamo na spletu zaščititi našo zasebnost in svobodo govora z anonimiziranjem podatkov, na drugi strani pa se kaže težnja po čim večji vidnosti. Prav tako je na spletu zaslediti trend, kjer se z zakrivanjem identitete skuša stopiti v naš hram zasebnosti in nas oškodovati, osmešiti, ponižati, in to v imenu svobode govora. V knjigi *Zasebnost* (Wacks, 2018) beremo, da je anonimnost edinstveno povezana tako z zasebnostjo kot s svobodo govora. Možnosti, ki jih anonimnosti zagotavlja internet, so precejšnje in verjetno smo šele začeli odkrivati

njene potenciale na obeh področjih. Anonimnost na spletu omogoča, da lahko v različnih klepetalnicah, spletnih igrah, forumih preizkušamo različne identitete, ob tem pa se postavljajo (nekoliko zaskrbljujoča) vprašanja o tem, kdo smo, o naših osebnih identitetah (Wacks, 2018). Že dolgo je namreč znano, da je zasebna sfera v moderni zahodni družbi nujen pogoj za izgradnjo lastne identitete ter ščiti posameznikovo fizično in psihično integriteto. Ali kot pravi Matej Kovačič v *Nadzoru in zasebnosti v informacijski družbi*, predstavlja zasebna sfera zaščito pred družbo in zavetje, v katerem se lahko razvije v svobodno in avtonomno človeško bitje. Vdor v zasebnost lahko spodkoplje osebno avtonomijo, individualnost, dostojanstvo in neodvisnost posameznika (Kovačič, 2006). Spomnimo se nemškega filma *Življenje drugih* (2006) ali pa filma *Trumanov šov* (1998) in seveda filma *1984* (1956), ki govorijo o zasebnosti v povezovanju z nadzorom in posegom v integriteto drugega. Tudi v digitalni dobi potrebujemo privatne prostore tako v konkretnem kot tudi prenesenem pomenu, ker le tu lahko gradimo in izvajamo avtonomijo ter ščitimo lastno integriteto. Še bolj kot kadar koli prej, še posebej na družbenih omrežjih, se kaže potreba, da zaščitimo pravico do zasebnosti.

V nadaljevanju bom predstavila nekaj pogledov na pojem integriteta ter analizirala primer miselnega eksperimenta, ki nam pri pouku lahko služi kot spodbuda za razmišljanje o vprašanih, ki se tičejo naše zasebnosti na spletu, in pripeva k boljšemu razumevanju pojma integriteta.

KAJ JE INTEGRITETA

V literaturi in na spletu zasledimo različne vrste integritete, kot so na primer osebna integriteta, moralna integriteta, teritorialna integriteta, telesna integriteta, javna integriteta, podatkovna integriteta, integriteta države in še bi lahko naštevali. Tako lahko govorimo o integriteti posameznika, družbe, podjetja, podatkov ... Pojem integriteta je gotovo eden bolj zapletenih, pogosto ga tudi uporabljamo kot sinonim za moralo, čeprav oseba z integriteto, ki deluje v skladu s svojimi načeli, ni nujno tudi moralna. Nevtralno gledano gre za to, da posameznik ima določena načela in od njih ne odstopa. Glede na literaturo integriteto najpogostejše enačimo z naslednjimi pojmi: celost, pravičnost, koherentnost, identiteta, moralna obveza (Schöttl, 2015).

Ena izmed najstarejših razlag se na nanaša na izvor, etimologijo besede integriteta. Beseda je latinskega izvora¹ in izhaja iz besede *integritas*, kar pomeni nepoškodovanost, celost, čistost, neomadeževanost, poštenost, svežost. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*² integriteto opredeljuje kot popolnost, skladnost oziroma neokrnjenost, celotnost. To nas navaja k premisleku, da moraš biti za doseganje oziroma ohranjanje integritete cel, nedotaknjen.

Zelo pogosto integriteto povezujemo z moralo in etiko. Mark Avbelj navaja, sledeč Lynne McFall, da je integriteto najbolje pojmovati kot sklop dveh elementov: morale in koherentnosti. Ko govorimo o morali, moramo ločevati med osebno in družbeno moralo (Avbelj, 2011). Avtor tudi navaja, da je osebna morala predpostavka družbene morale oziroma njen prvi pogoj, saj če posameznik nima neke osebne, lastne morale, torej ni brezpogojno zavezan vsaj nekaterim lastnim moralnim standardom, potem je moralno izvotljen – ničev. Osebna integriteta, tako Avbelj, je integriteta posameznika, ki v bistvenem ostaja zvest svojim moralnim načelom, ki so koherentna in odslikavajo moralna načela družbe z integriteto.

JAVNO IN ZASEBNO

Iz zgoraj povedanega lahko sklepamo, da osebna integriteta vedno preči zasebno in javno življenje posameznika. V zborniku *Javna etika in integriteta* (Kečanović, 2012) najdemo v uvodniku anekdoto o starogrškem filozofu Diogenu iz Sinope, med drugim znanem po tem, da je živel v sodu, ki opisuje, kako ga je nekoč obiskal sam Aleksander Veliki.

Anekdoto lahko vzamemo kot prispodobo *kraljestva soda*, v katerem vsakdo živi sam s svojimi pričakovanji, da mu nihče, niti najvišja oblast *ne zakriva sonca resnice* (Kečanović, 2012). Avtor uvodnika se nadalje sprašuje: »Toda čemu vsa resnica sveta in vrlina intelektualnega poguma, ki resnico spoznava in brani, če tega ni mogoče deliti z nikomer?« In odgovarja: »Pravijo, da je tudi Diogen verjel, kako se resnica in resnicoljubnost ter druge vrednote in vrline bolj kot v samotni in goli teoriji razodevajo v medčloveških odnosih in skupnosti. Njegovo življenje in filozofijo kljub vsemu, kar naj bi čudaškega počel, opisuje neutruden protest proti tedanjim družbenim razmeram, v katerem sta naravnost, v oči bodla skorumpiranost oblastnikov in neučinkovitost institucij, ki jih je z razlogom kritiziral.« (Kečanović, 2012: 7) Prispodobo »kraljestvo soda« lahko razumemo tudi kot

našo zasebnost, privatno sfero, kot prostor, kjer gradimo in imamo svojo osebno integriteto, kamor se lahko umaknemo pred javno sfero. Vendar je na tem mestu treba poudariti, da oseba z integriteto ni nekdo, ki živi samo v svojem »kraljestvu soda« in se mu ni treba izpostavljati, udeleževati v družbi in se soočati z raznoraznimi konflikti. Ravno nasprotno, skozi konflikt (naj bo to znotraj nas samih ali v družbi) se pokaže potreba po integriteti. Nedvomno je namreč, da se že znotraj posameznika (kaj šele znotraj družbe) bije bitka med različnimi vrednotami, obvezami in poželenji in znotraj teh različnih bitk se pokaže, koliko integritete imamo, kako smo dosledni, konsistentni in celi.

Integriteta znotraj filozofske tradicije tako napeljuje na etiko vrlin, posredno na Aristotela. Ta v *Nikomahovi etiki* pravi, da je treba poleg naravnih danosti, značaja, vrednot, znanja, vzgoje in zakonov nenehno pozivati ljudi k vrlinam in jih spodbujati, da ravnajo iz plemenitih nagibov (Kečanović, 2012). Te vrline je opredelil kot tiste značajske odlike, ki nam sploh šele omogočajo biti dobra človeška bitja, uresničevati svojo značilno človeško naravo oziroma živeti skladno z njo. Stari Grki po navadi govorijo o štirih poglavitnih krepostih – pogumu, pravičnosti, zmernosti in modrosti. Za Aristotela je človek bitje razuma, poleg tega pa še družbeno oziroma politično bitje. Torej, živeti in delovati v polisu se pravi sodelovati v življenju polisa. To je podobno sodobni tezi, da je človek družbeno bitje, se pravi bitje, ki za svoj obstoj nujno potrebuje druge ljudi.

Kot piše Aristotel v svojem delu *Politika*, se družbenost človeka kaže v njegovem (so)žitju z drugimi ljudmi, saj je tisti, ki ne potrebuje nikogar za svoje življenje, »ali zver ali bog« (Aristoteles, 1998).

UPORABA PRIMEROV MORALNIH DILEM IN MISELNIH EKSPERIMENTOV PRI POUKU

Sodobni človek čedalje več časa preživi v digitalnem okolju, kjer vstopa v interakcijo z drugimi in kjer tudi prihaja do konfliktov, ki lahko celo prerastejo v spletno nasilje. Izvajanje vsakršne oblike spletnega nasilja predstavlja poseg v posameznikovo integriteto, zasebnost, ki jo velja zaščititi. V šolah bi morali poskrbeti, da se učenci/dijaki zavedajo nevarnosti zlonamernih in nestrpnih objav in objav, ki razkrivajo posameznikove intimne podrobnosti ter so (kakor jih je treba posvariti) po navadi trajne in jih brez težav naprej širijo tretje osebe (Wacks, 2018). Zdi se, da smo za delovanje na spletu še zelo nepripravljeni, zato je smiselno skupaj z učenci/dijaki razmisliti o nekaterih ključnih vprašanjih tega področja, kot so na primer: kaj je integriteta, kaj sploh je zasebno, kaj je javno, zakaj je zasebnost (na spletu) pomembna, zakaj se je vredno zanjo boriti, kdaj anonimnost (na spletu) služi kot krinka za poseg v integriteto posameznika, kako je zasebnost povezana z dožemanjem posameznikove integritete, kdaj gre za vdor v zasebnost posameznika, koliko osebnih podatkov bomo zaupali.

Pri razmišljanju o teh vprašanjih si lahko pomagamo s primeri moralnih dilem in miselnih eksperimentov. Uporaba primerov moralnih dilem se pogosto uporablja v pedagoške in didaktične namene, pomagajo nam pri razumevanju te-

1 Fran, B. (1990). *Latinsko-slovenski slovar*. Državna založba Slovenije.

2 Slovar slovenskega knjižnega jezika (2014). Cankarjeva založba. <http://www.fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika>.

DIOGEN V SODU

O modrijanu v sodu je kmalu slišal sam Aleksander Veliki in ga šel obiskat. Diogen se je ravno sončil za sodom.

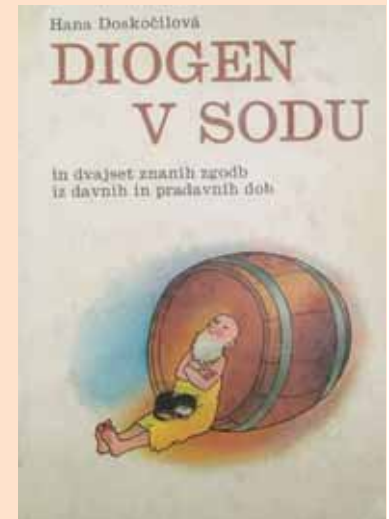
»Sem Aleksander, mogočni kralj.«

»Sem Diogen in nič več.«

»Kakšno uslugo ti lahko izkažem?« ga je vprašal kralj.

»Umakni se mi s sonca,« je mirno rekel Diogen. Še pomežiknil ni, še s prstom ni mignil.

»Če ne bi bil Aleksander, bi si želel biti Diogen!« je vzkliknil mogočni kralj, saj je doumel, da imata samo onadva vse, po čemer hrepenita.

meljnih etičnih vprašanj in kompleksnih filozofskih pojmov. Moralne dileme so situacije, kjer so si moralno-etične zahteve v konfliktu in nastanejo dileme. Skratka, kadar resnično in upravičeno verjamemo, da bi morali storiti X, in enako upravičeno verjamemo, da bi morali storiti Y, vemo pa, da ne moremo hkrati storiti obojega. Drugo ustaljeno ime za moralne dileme je konflikt med dolžnostmi (Klampfer, 2003). Moralne dileme so ena oblika primerov in zgodb, ki lahko v ospredje priključijo enega od zelo pomembnih vidikov naših življenj, tj. izbire. Miselni eksperimenti (kot poseben primer namišljenih scenarijev, s katerimi se lahko poigramo v mislih, o njih premišljujemo in preverjamo različne odzive) gredo korak naprej, saj v njih nadzorujemo določila zgodb in primerov (Čurko, 2015).

MISELNI EKSPERIMENT – GIGESOV PRSTAN

Zelo uporaben je miselni eksperiment, ki ga najdemo v Platonovi *Državi*, s katerim lahko skupaj z učenci/dijaki poskušamo odgovoriti na zgoraj zastavljena vprašanja. Gre za zgodbo o ubožnem pastirju Gigesu, ki je našel

Če bi torej zdaj obstajala dva takšna prstana in bi si enega nataknil pravičen človek, drugega pa krivičen, se mi zdi, da nobeden ne bi bil tako adamantski, da bi vztrajal v pravičnosti, in bil tako odločen, da bi se odrekel tujim stvarjem ter se jih ne bi dotaknil, če bi lahko celo s trga brez strahu vzel, kar bi hotel, vstopal v hiše in spolno občeval, s komer koli bi hotel, ubijal in reševal iz okovov, kogar koli bi hotel – in bi tudi v vsem drugem ravnal, kot da je med ljudmi enak bogovom. Če bi (pravičen človek) delal tako, ne bi ravnal nič drugače od krivičnega, temveč bi oba hodila v isto smer. Dejansko lahko rečemo, da je to pomemben dokaz za to, da nihče ni pravičen prostovoljno, ampak je takšen pod prisilo, saj (pravice) nima za dobro sam pri sebi – sleherni namreč tam, kjer vidi, da bi lahko ravnal krivično, tako tudi ravna. (Platon, 2004, 359e–360d)

čarobni prstan, s katerim je lahko postal neviden. Ne da bi ga kdo opazil, je zapeljal kraljevo ženo, ubil kralja in zavladal na dvoru. Platon (oziroma pripovedovalec Glavkon) nam predlaga, da izvedemo miselni eksperiment – razmislimo, kaj bi bilo, če bi obstajala dva prav takšna identična prstana in bi enega dali pravičniku, drugega pa nepravičniku.

Ob Platonovi zgodbi o Gigesovem prstanu lahko preizprašamo trdnost naših etičnih zavez in izvor naše moralne naravnosti (npr. strah pred kaznijo, vrednote). Z zgodbo je Platon hotel prikazati, kako lahko zloraba moči nekoga, ki je bil prej znan kot vzdržen, pokvari, če ve, da za krivično dejanje ne bo utrpel nobenih posledic.

Motiv nevidnega prstana zasledimo tudi v fantazijskem romanu angleškega pisatelja J. R. R. Tolkiena *Gospodar prstanov*. Učencem/dijakom je še bolj kot roman znana filmska trilogija *Gospodar prstanov*, zato je smiselno vpletati primerjavo. Pozovemo jih lahko k premisleku, kakšne so podobnosti in kakšne razlike med obema prstanoma in kakšne učinke ima nevidnost na lastnika prstana. Tolkienov prstan ima še nekaj dodatnih lastnosti, lastniku prstana se podaljša življenjska doba (npr. liku Golum), bistveno se mu izostrijo čuti (predvsem sluh in vid) in omogočeno mu je videti stvari v nevidnem svetu ter celo videti misli vseh tistih, ki prav tako nosijo enega izmed prstanov. Najbolj očitna podobnost med prstanoma leži v dejstvu, da pri nosilcu prstana zabriše njegovo moralo oziroma prepričanja o tem, kako bi bilo treba ravnati. Ta prstan predstavlja idejo, da popolna oblast izključuje upoštevanje želj in potreb preostalih. Vendar pa je v Tolkienovi zgodbi mogoče videti, za razliko od Platonove, da je uporaba prstana vendarle *vprašanje osebne izbire* (Bassham in Bronson, 2011). Gospodar prstanov bi lahko predstavljal tudi nekakšen odgovor ali kritiko Platonove dileme o nepravičnosti vseh ljudi. Tolkien namreč predstavi uporabo prstana kot nekaj, kar je odvisno od osebnosti človeka. Če je bitje dovolj trdno, močno in zavezano svojim načelom oziroma ima integriteto, se lahko samostojno odloči in ne podleže moči prstana. Na staro Platonovo vprašanje, ali je pravični človek ob soočenju z možnostjo brezmejnne moči vedno podkupljiv, Tolkien najbrž ne bi odgovoril pritrdilno.

V navezavi na integriteto bi dijake tukaj lahko vprašali (prirejeno po Williamu Lawheadu: »Vprašanja za etiko«, 2009):

- Kaj bi storil, če bi bil neviden?
- Če bi imel Gigesov prstan, ali bi naredil kaj, česar v normalnih okoliščinah ne bi?
- Ali bi podlegel skušnjavi prstana?
- Kaj bi bil raje:
  - a) nemoralna oseba, ki bi jo vsi zmotno imeli za zelo moralno, ali bi bil raje
  - b) moralen, a nerazumljen in obsojan?
- Ali bi v primeru, ko bi uporabil prstan sebi v korist, še vedno imel osebno integriteto? Bi bil še cel, nespremenjen?

AKTUALIZACIJA – SPLETNO NASILJE IN ANONIMNOST

Filozofski problem, ki ga odpira zgodba o Gigesovem prstanu, lahko povežemo s sodobnim pojavom sovražnega govora na spletu, kjer se zaradi anonimnosti pojavlja vedno več možnosti za neodgovorno razširjanje sovražnosti in nestrpnosti. Anonimnost, ki jo splet omogoča tako, da se identiteta posameznika skriva pod psevdonimom oziroma lažnim profilom, lahko enačimo z nevidnostjo, ki jo omogoča prstan. Sovražni govor izvira iz prepričanja, da so nekateri ljudje manjvredni, predvsem pa spodbuja diskriminatorne ideje in nasilje, ki temeljijo na nestrpnosti. S sovražnim govorom posegamo v integriteto posameznika, ker lahko načne človekovo dostojanstvo in s tem njegovo celost. Poniževanje človeka pomeni, da ne priznavamo njegove integritete kot subjekta, da ne spoštujemo njegovega dostojanstva in njegove notranje vrednosti. Želja posameznika, ki nad drugim izvaja psihično in telesno nasilje, je pridobiti moč in si zagotoviti, utrditi položaj na vrhu neke skupine. Cilj je drugega potisniti, izriniti na rob oziroma mu dodeliti mesto na dnu lestvice.

Idea človekovega dostojanstva velja za največji dosežek v zgodovini človeštva. Misel o človekovem dostojanstvu je močno zakoreninjena v našem mišljenju: Immanuel Kant (1724–1804) jo vidi kot »absolutno notranjo vrednost«.

Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje.

*Splošna deklaracija
o človekovih pravicah, 1. člen*

Zanimiva je teza avstrijske novinarki in publicistke Ingrid Brodnig (Brodnig, 2014), da glavni problem spletnega nasilja ni anonimnost (brezimnost), ampak občutek nevid-

KAJ BI STORIL, ČE BI BIL NEVIDEN?

Odgovori dijakov:³

- »Naključnim ljudem bi vlomila v hišo in tam živela (zastonj), saj me tako ali tako ne bi videli (če se da, bi vlamljala v večje hiše, vikende), pa tudi prisluškovala bi ljudem, ki se pogovarjajo o tajnih in strogo zaupnih načrtih.«
- »Lahko bi se skrila, ko se ne bi hotela več družiti z ljudmi.«
- »Uživala bi v miru in tišini.«
- »Nevidna sem že sedaj.«
- »Spremenil bi ocene pri matematiki.«
- »Slabo je lahko spoznanje ali odkritje skrivnosti, ki ti prej niso bile izdane.«
- »Opazoval bi živali v gozdu.«
- »Potoval bi lahko, saj bi se lahko vtihotapil na letalo, avtobus. Sploh sedaj, v času pandemije.«
- »Rop bogatih, pridobil bi si tudi jackpot številke.«
- »Če bi bila nevidna, bi strašila ljudi.«
- »Strašenje ljudi, ki jih ne maram.«
- »Pozabaval bi se iz ljudi.«
- »Si ogledal teste, preden jih pišemo.«
- »Avto bi vozil neviden.«
- »Kradel bi denar. Denar bi razdelil med bližnje.«
- »Poskušala bi rešiti kakšno zaroto in v njej poiskati resnico.«
- »Zabijal cajt.«
- »Na skrivaj bi spremljal določene ljudi.«
- »Uživala v lastni družbi in miru. Se izmuznila v muzeje, zabavišne parke itd. Se izmuznila na razna predavanja in imela brezplačno izobrazbo. Slaba stran tega: ne bi mogla dobiti priznanja, spričevala, certifikata itd.«

nosti. Občutek anonimnosti na spletu je po njenem velika iluzija. Uporabniki spleta se po njenem počutijo nevidne, zdi se, kot da imajo dobesedno občutek Gigesovega prstana na roki. Nevidnost ima za posledico, da uporabniki spleta izgubijo občutek, da je na drugi strani človek in da je treba spoštovati dostojanstvo vsakega človeka. Zaradi manjkajočega fizičnega stika – očesnega stika, mimike, gestike – jim popustijo vse zavore in postanejo žaljivi, nesramni, grobi, toksični.

3 Anonimna anketa z dne, 23. 11. 2021, Srednja šola Domžale.

Dijakom četrtega letnika gimnazije sem pri pouku filozofije zastavila vprašanje: Kaj bi storil, če bi bil neviden? Zastavila sem jim ga, preden smo obravnavali zgodbo o Gigesovem prstanu, odgovore so zapisali anonimno na list papirja. Kar nekaj dijakov je navedlo, da bi strašili ljudi, pri tem niso bili specifični, a kljub temu so odgovori zelo povedni.

Potem ko smo z dijaki prebrali zgodbo o Gigesovem prstanu in se pogovorili o zgornjih vprašanjih, smo prisposodbo še aktualizirali in se pogovorili o anonimnosti na spletu (glej delovni list). Predvsem me je zanimalo njihovo mnenje o anonimnosti na spletu. Dijaki so si bili glede anonimnosti na spletu enotni, menijo namreč, da je anonimnost na spletu nujno potrebna in se ji niso pripravljeni odreči. Zanimivo je tudi njihovo stališče, da se lahko z igranjem spletnih igrice naučijo, kako biti odporen na spletno nasilje, še posebej na trolanje.

SKLEPNA MISEL

Da bi preprečili spletno nasilje in poseg v integriteto posameznika, se je treba pogovarjati o naših vrednotah in se vprašati, kako želimo skupaj živeti. Še posebej je treba mladostnike usposobiti, da bodo v vsakdanjem življenju delovali in sodili moralno, ko gre za konflikte, razgaljenje, smešenje in poniževanje na socialnih omrežjih. Naučiti jih je tudi treba, da imajo pravico do zasebnosti na spletu ter kako jo zaščititi. Pri tem si lahko pri pouku pomagamo tudi s primeri moralnih dilem in miselnimi eksperimenti.

ALI BI PREPOVEDAL ANONIMNOST NA SPLETU?

Zapisi dijakov:⁴

- »Anonimnost na spletu lahko ima tudi veliko prednost, ker jo lahko uporabimo tudi za dobre stvari, recimo za izpostavitve določenih problemov, ki so zelo pomembni, vendar v družbi predstavljajo tabu in so pogosto zamlčani. Anonimnost bi nam tako omogočala, da bi se jim upali upreti in jih izpostaviti.«
- »Anonimnost je eden najbolj pomembnih delov kulture interneta. Z odvzemom anonimnosti bi izločili velik delež ljudi, ki si ne upa z lastnim imenom izraziti lastno mnenje. Res je, da s tem, ko obdržimo anonimnost, tudi dajemo lažji dostop tistim, ki bi radi žalili druge, vendar se mi zdi nesmiselno ozirati se na take ljudi.«
- »Anonimnost omogoča, da ima napadalec občutek popolne svobode pri izražanju. Predstavlja neko zaveso, ki omogoča, da oseba lahko počne stvari, ki jih drugače ne bi, in za njih ni kaznovana.«
- »Ne bi prepovedala, saj je anonimnost tudi dobra stvar, saj že sedaj nismo najbolj varni na internetu. Že sedaj je ogromno ljudi žrtev spletnega nadlegovanja, nekateri so sposobni ugotoviti ogromno občutljivih informacij, s pomočjo katerih te izkoriščajo, ukradejo identiteto ipd. Že res, da je anonimnost kot maska, da se lahko izražajo vsa, tudi sovražna mnenja in grožnje, ampak v ekstremnih primerih je anonimce možno izslediti in kazensko ovaditi.«
- »Ne, privatnost je še zmeraj pomembna, nekateri ljudje jo cenijo. Treba bi bilo omejiti sovražne komentarje, kar se da.«

VIRI IN LITERATURA

Aristoteles (1998). Politika [1252a 1–1253a, prevod Valentin Kalan]. V: *FNM*, 5(17) 40–43. https://www.ric.si/mma/fnm_1998_1/2010041909160497/.

Avbelj, M. (21. 1. 2011). Kaj je integriteta? *Insolv-info*. <https://www.insolvinfo.si/medijsko-sredisce/dnevni-izbor/62841>.

Bassham, G., Bronson, E. (ur.) (2011). *Der Herr der Ringe und die Philosophie*. Piper.

Brodnig, I. (2014). *Der unsichtbare Mensch. Wie die Anonymität im Internet unsere Gesellschaft verändert*. Czernin Verlag.

Ćurko, B., Feiner, F., Gerjolj, S., Juhant, J., Kreis, K., Mazzoni, V., Mortari, L., Pokorny, S., Schlenk, E., Strahovnik, V. (2015). *Vzgoja za etiko in vrednote. Priročnik za učitelje in vzgojitelje*. https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/466546ff-e580-44dc-b88f-62978e1000ce/ManualTeachers_Sl.pdf.

Doskočilová, H. (1987). *Diogen v sodu in dvajset znanih zgodb iz davnih in pradednih dob*. Mladinska knjiga.

Kečanovič, B. (ur.) (2012). *Javna etika in integriteta: Odgovornost za skupne vrednote*. Komisija za preprečevanje korupcije. https://www.kpk-rs.si/kpk/wp-content/uploads/2018/03/Zbornik_Javna_etika_in_integriteta_odgovornost_za_skupne_vrednote.pdf.

Klampfer, F. (2003). *Etiški pojmovnik za mlade*. Aristej.

Kovačič, M. (2006). *Nadzor in zasebnost v informacijski družbi. Filozofski, sociološki, pravni in tehnični vidiki nadzora in zasebnosti na internetu*. Fakultete za družbene vede Ljubljana.

Platon (2004). *Zbrana dela: Prevod in spremna besedila Gorazd Kocijančič*. Mohorjeva založba.

Podjed, D. (2019). *Videni. Zakaj se vse več opazuje in razkazuje*. ZRC SAZU.

Schöttl, L. (2015). *The concept of moral integrity and its implications for business. Research report*. Hochschule Konstanz Technik, Wirtschaft und Gestaltung, Konstanz Institut für Corporate Governance. <http://hdl.handle.net/10419/125929>.

Vprašanja za etiko (2009). *FNM*, 16(39), 101–109. <https://www.ric.si/mma/fnm%202009%203-4/202011014360410/>.

Wacks, R. (2018). *Zasebnost*. Krtina.

UČNI LIST: ANONIMNO SOVRAŠTVO

Kompetence	Učenci/dijaki se naučijo soočati s težkimi moralno-etičnimi situacijami in se odločati na podlagi svojih vrednot.
Tematski sklop	Kaj naj naredim? (etika, morala, moralna dilema)
Čas	45 minut (lahko tudi dve šolski uri)
Potrebna oprema	Dostop do interneta
Uvod	Dijaki naj na tri lističe napišejo zanje tri najbolj pomembne vrednote (npr. družina, mir, zasebnost, poštenost itd.) Lističe zberemo in odgovore zapišemo na tablo. Lahko tudi uporabimo program besedni oblak (<i>word cloud</i>). Vrednotenje: Katere tri vrednote so za razred najpomembnejše? Kaj nam to pove o razredu? Napotilo: Preverite pri učencih/dijakih, ali razumejo, kaj so vrednote. Mogoče s seboj prinesete seznam vrednot.
Jedro	Kako bi storil? Učencem/dijakom razložite, kaj so moralne dileme. Moralne dileme so situacije, kjer so si moralno-etične zahteve v konfliktu. S pomočjo kakšne dileme, konflikte situacije spodbudite učence/dijake k razmišljanju. Spodaj je naveden primer, ki se dotika zasebnosti na spletu. Pripravite lahko tudi kake druge primere.
Opombe k učnemu listu	Smiselno je, da učencem/dijakom razdelite liste, kamor naj anonimno zapišejo odgovor na vprašanje. Liste po določenem času poberete in odgovore na glas preberite. Skupaj tudi razmislite, kako se odgovori ujemajo z vrednotami razreda. <i>anonimen</i> – ki ni naveden z imenom, brezimen Vrsta spletnega nasilja v delovnem listu je trolanje , objavljanje žaljivih, sovražnih in provokativnih (izzivalnih) sporočil v spletnih skupnostih in klepetih z namenom provociranja ali pritegovanja pozornosti.

UČNI LIST ZA UČENCE /DIJAKE

Konflikt: Anonimno sovraštvo

Simon je strasten golfist in youtubar. Redno objavlja online videovsebine, v katerih predstavlja najboljša golfišča v Sloveniji in okolici. Pod enim videoposnetkom nekdo anonimno objavi, da je Simon amater, popolnoma nešporten tip in za golf sceno popolna sramota. Simon je čisto iz sebe, med drugim tudi zato, ker ne ve, kdo je to objavil. Če bi bila anonimnost na spletu prepovedana, bi bilo na spletu veliko manj sovražnih komentarjev, si misli Simon.

- Kaj pomeni beseda anonimno?
- Kaj naj stori Simon? Kaj meniš, ali se naj anonimnost na spletu prepove?
- Oglej si spletno stran <https://safe.si/nasveti/spletno-in-mobilno-trpincenje/spletno-nasilje> in se seznani z različnimi vrstami spletnega nasilja.
- Za katero vrsto spletnega nasilja gre pri zgornjem primeru?
- Kakšno vlogo imata anonimnost in občutek nevidnosti pri izvajanju spletnega nasilja?

Dodatna naloga

Napiši svoj primer moralne dileme, ki jo lahko srečamo na spletu.

Vprašanja, ki ti bodo pomagala izdelati dober primer moralne dileme:

Ali opisuje kočljivo situacijo? Ali situacija nima enostavne rešitve? Ali je zgodba kratka in razumljiva (do pol strani)? Ali zgodba spodbuja radovednost, empatijo in je napeta? Ali imajo udeležene osebe imena?

Vir: www.osfrslj.si/2020/12/04/bodi-faca-in-reci-ne/